

```

%\documentstyle[times,boek,twoside]{article}
%\tolerance=6000
\documentstyle[dblsite]{article}
\renewcommand{\rrg}{\sc rrg}
\let\fn=\zn
\let\gat=\rhct
\let\saow=\rhct
\let\sao=\sae
\let\rah=\ranb
\begin{document}

```

\bast{Robben}{Kindermoord}{\sc Jutken Aert Robben dochter} in de vrijheid of het kwartier van Oisterwijk werd in 1417 beboet met 40~lichte gulden, omdat zij {\em berusticht was dat sy een jong geboren kijnt verderft soude hebben.\/} Zij kwam er zo makkelijk van af, omdat de schout de daad niet kon bewijzen en {\em want een arme onnoesel deerne was\/}.\fn{\arab, Rekenkamer 12991, ~91\vo, rekening 1~juni-25~december 1417.}}{}

\bast{Gheyne}{Kindermoord}{\sc Jutken Claes dochter van den Gheyne} werd in 1418 door de kwartierschout van Oisterwijk vervolgd {\em dat si een klein geboren kijnt gedoot soude hebben\/}. Wegens gebrek aan bewijs kwam er een schikking van 35~lichte gulden.\fn{\arab, Rekenkamer 12991, f~105\vo, rekening Kerstmis 1417-26~september 1418.}}{}

\bast{Tesroode}{Kindermoord}{\sc Lysken van Beerse} ging in het laatste lustrum van de vijftiende eeuw met {\sc Peeter van Hertsroode} te Middelbeers en kreeg een kind {\em int wilde, dwelck men zeyde dat toebehoorde den voirscreven Peeter, van welcken kynde Lysken vorsscreven alleene moeder waert, in een plaetse a part. Ende zy bederft tselve kynt, ter werelt comen zynde, ende staect in schapen mes, dairtmen naderhandt inne vant, also bederft sonder kerstenheyt te hebben.\/} Tegen de pastoor legde zij een bekentenis af. Voor schepenen van Middelbeers verklaarde zij dat Peeter haar met raad noch met daad geholpen had bij het `bederven' van het kind. Deze vrijwaring beviel de hoogschout allerminst. Hij stelde een nader onderzoek in, hoorde dat Peeter ervan verdacht was geweest hout te hebben gekapt in de Heilige-Geestbeemd {\em tot Spaerdonck\/}, maar dat bleek achteraf toch met goedvinden van de pachter te zijn geschied, waardoor de schout met lege handen stond. Na ruggespraak met de kwartierschout van Kempenland werd Peeter toch gevankelijk opgebracht en ondervraagd, maar hij bleef zich `excuseren', zodat hij slechts voor de verdenking werd veroordeeld tot een boete van 16,2~rijns~-gulden.\fn{\arab, Rekenkamer 12996, rekening 17~maart 1495 -- Sint Jan 1497.}}{}

\bast{Martyn}{Kindermoord}{\sc Maertyn van Eesch} bij \db\ (dus te Esch) heeft haar kind `bedorven' en gedood. Na te hebben bekend werd zij aan een staak ge"executeerd (verbrand). Tevoren had zij 30~dagen op de Bossche Gevangenpoort gezeten. De beul ontving voor de terechtstelling 10~stuiver, de biechtvader 2~stuiver 6~denieren\fn{\arab, Rekenkamer 12996, rekening Sint Jans 1509 - Kerstmis 1512, ff~IIII, XVII\vo.}}{}

\bast{maagd}{Van een maagd te Hooge Mierde werd vermoed, {\em datse een kint quyt geworden\/}. Het kon niet worden bewezen en de hoogschout schikte met een boete van \f20.\fn{\arab, Rekenkamer 12996, rekening Kerstjaar 1525--1526, f~VIII\vo.}}{}

\bast{Hove}{Kindermoord}{\sc Margriet Willems van den Hove} uit het kwartier van Oisterwijk werd er in de jaren dertig van de zestiende eeuw van verdacht een kind te hebben gehad, {\em dwelck zy niet te voirschyn gebracht heeft.\/}\fn{\arab, Rekenkamer 12997, rekening 12~maart 1531 - Sint Jan

1534, f~XXI.}}{}

\bast{Bogaert}{Poging tot moord op religieuzenkind}}{\sc Barber van den Bogaert} te \db\

werd in 1537 door de hoogschout beboet met 40~caro\~lus\~gul\~den, {\em want zy verwonnen was \vanden\ boosen geest ende huer beste hadde gedaen om dat kynt te verberghen ende te dooden\}. \fn{\arab, Rekenkamer 12997, voorin en rekening Kerstjaar 1536--1537, f~II.} Barber, dochter van Lambrecht van den Bogaert, was een begijn van 27~jaar, die in Den Bosch op het groot begijnhof woonde {\em int Gelt huijs\}. Zij kreeg ten laatste begin 1535 een verhouding met heer {\sc Aert van Asperen,} een priester, die haar dronken voerde, {\em ende doen deden zy huer dinghen\}. Zij werd er zwanger van. {\em Heer Aert maecten huer altoes wys dat gheen kindt zyn en soude, ende hy gaff hoer te drincken gebrande wyn, seggende de quaijen nest dair mede vergaen soude, omtrent een halff pindt, ende altoes als Barber dronck, soo gaff zyt weder over.\} Het abortivum hielp natuurlijk niet en rond Kerstmis 1535 beviel zij op een avond om 8~uur in alle eenzaamheid op haar kamer van een kind. Haar medezuster Lynken Gerits Roefs (34~jaar) was nog langs geweest en had naar haar gezondheid ge"informeerd, waarop Barber haar geruststelde: {\em \ah Ick en wets nyet, mer ick heb groete weede in mynen buck, mer ick en ben soe zieck nyet. Gaet by ons meechede spynnen ende laet mij met vreden.''\} Toen Lynken later nog eens kwam kijken, trof zij Barber niet thuis en daarom ging zij haar zoeken in het pishuis, waar zij evenmin was. Wel zag zij een lantaarn op de dijk, die van Barber was, aan wie zij vroeg: {\em \ah Barberen, zyt ghy dit?'' Doen seij Barber: \ah Jae, ick''\}, en zij viel, zodat de lantaarn uitging en Lynken het pasgeboren kind in het gras vond. Aan Barber vroeg zij: {\em \ah Hoe eest sus met u gestelt?'' Doen seij zy: \ah Och, ick en wets nyet. Ick bid u dat ghij my nyet en be\~\mbox{scaempt.''\}}

Kathelyn deed het wicht in haar voorschoot en bracht het naar haar kamer. Daar werd het gedoopt door de begijn Yken Henricks van (der) Raeck (81~jaar), die aan Barber vroeg of zij trots was. \ah Nee'', zei Barber, en Yken vond toen {\em dat God moet beteren.\} Het kind leefde twee uur, {\em want cleyn, ongevallich ende onsterck ter weerelt quam\}, en werd begraven door de inmiddels gearriveerde vroedvrouw Styn.\

Zonder te kijken of het een jongen of een meisje was was Barber kort na de bevalling met haar kind, een pispot met de nageboorte ({\em de secreten van huerder baringen\}) en een lantaarn met een brandende kaars de duisternis ingelopen. Zij richtte haar schreden naar de kamer van de begijn Alyt van Erpe, die {\em inde Sterre\} woonde, een hoekhuis op de rechte weg van Barbers kamer naar de dijk en de gemeenschappelijke latrine van het begijnhof. Zij wilde Alyt, met wie zij meer dan 11~jaar had samengewoond, in vertrouwen nemen en om raad vragen. Alyt stond echter in de deuropening met een andere begijn te praten, zodat Barber haar niet durfde aan te spreken. Daarom liep zij het voorbij naar het pishuis, waar zij wachtte, {\em gietende den voirscreven pispot vuyt op eenen hoope aldair\}. Toen kwam Lynken Geraerts Roefs.\

De schout hoorde ervan en na onderzoek bleek hem dat er geen ander motief was geweest {\em dan alleenlyck om by middele van dien huer eere te bedeckene ende huer selven van schanden ende confusie te bewarene\}. Andere verzachtende omstandigheden waren, dat Barber van onbesproken gedrag was, maar ook {\em eene arme, teedere vrouwe\}, die van het gevangenisleven, de schande en de schaamte zo ziek was geworden, dat voor haar leven moest worden gevreesd. Daarom stemde de schout anderhalf jaar na het voorval in met een schikking. Rijk was Barber niet: boven haar schulden en nog te verrekenen onkosten voor haar verblijf op de Gevangenpoort bezat zij niet meer dan \f50. De schout had aan \f40 genoeg en gebod Barber {\em in een gereformeert clooster te stellen om aldair huer leven te beteren ende voer onsen heer den keyser te biddene\}. Deze lichte straf kon hij legitimeren met de omstandigheid dat Barber weliswaar haar kind had willen ombrengen, maar dat het niet zo ver was gekomen. \fn{\arab, Rekenkamer,

kwitanties 2944. Rekenkamer 12998, rekening Kerstjaar 1536--1537, f~II.}}{}

\bast{Cribdis}{Kindermoord}{\sc Lys Gyben van den Spycker,} in de wandeling genoemd Cribdis (Cribdis), dochter van Ghysbert Bertgens van den Spycker alias Cribbips, is geboren te Oirschot en 23~jaar oud. Zij zit in 1592 op de Gevangenpoort te \db, waar zij wordt verhoord over de eventuele moord op haar pas geboren kind. Ook Aelken Ruth Peters, de 24~jaar oude vrouw van Gerardt de Hoppenbrouwer, bij wie zij als dienstmeid werkte, wordt aan de tand gevoeld. Lys werkte voordien bij Goyaert Hoppenbrouwers de blokmaker, waar zij een verhouding begon met diens knecht en leerling Goyart Vreysen de Scheper. Toen zij $8\frac{1}{2}$ maand zwanger was, verliet zij haar dienst en op de donderdag voor vastenavond 1592 trok zij als meid in bij Aelken. Deze zag haar dikke buik en vroeg of zij zwanger was. Lys: {\em \ah Maer Aleydt, geloofdij dat, dat ick groot gae? Soe moet ick door deerde sincken ende soe wil ick rasen als een hondt, want ick en hebbe met nijemanden nyet te doen gehad.''\} Zij kreeg een slaapplaats toegewezen op de hoge kamer. Nog dezelfde nacht beviel zij van een dochttertje, alleen en in stilte. Zij bleef twee dagen en nachten in bed, met het kind bij zich aan het hoofdeinde op een kussen in het beddestro.\\

Toen stond zij op, groef een kuil {\em \inden\ koeyheert\} naast de oven, legde het kind er in en bedekte het met aarde en stro. Toen Lys kort daarna haar linnen waste, zag Aelken {\em vuijle teeckenen in de slapellaken\}. Daarnaar gevraagd verklaarde Lys, {\em dat zij haere stonden in een jaer nyet en hadde gehad ende dat zij daerom soe dick was geworden. Ende dat zy nu haere stonden soe seer ende sterck op eenen nacht hadde gehad, daerdoor sy soe gesmaelt was ende de slapellakens sulcken smetten hadde\}. De ontdekking kwam op 8 mei. Het was Heilige-Kruisdag en Aelken was alleen thuis, {\em Lysken te kercken zynde ende haeren man de wolff jaeghen, soe tselve alsdoen bevolen was\}. Ze kwam in de koestal, waar de kippen hadden {\em bestaen te scharren\}, waarna het lijkje {\em voirts byde verckenen is opgevruet\}, zodat Aelken een {\em schotelken oft pannelken \vanden\ hoofde van eenen jonge kinde\} ontwaarde. Zij schrok zich dood. Toen Lys thuiskwam, haalde zij haar er bij: {\em \ah Lys, wat hebdy gedaen! (...) Gaet \opten\ eeren \inde\ stalle ende besiet wat ghy hebt gedaen.''\} Lys: {\em \ah Och, gij straetvercken, wat hebdy gedaen! Och, ghy heer, wat hebdiij gedaen!'\} Aelken: {\em \ah Och, ghy stuck hoers, waerom hebdy dit doch gedaen?!''} (...) Ick en weet nyet watmen nu \metten\ kynde doen zall' (dwelck de verckens aen zyn wangskenen gevadt ende gebeten hadden).\} Volgens Lys vatten zij toen samen het plan op om een diepere kuil te graven, naast de oude, wat zij ook deden.\\

Later ontkende Aelken deze medeplichtigheid in alle toonaarden. Zij had ook haar mond niet kunnen houden, want toen haar man en diens broer Dielis thuiskwamen, wijdde zij deze in. Ook aan twee tantes gaf zij openheid van zaken en nadat haar man samen met zijn oom Ghysbert Dielis Hoppenbrouwers elders om raad had gevraagd, deden zij aangifte bij de overheid. Lys dook onder bij Cornelis Jacops achter de tolbrug en daarna bij haar zus Wyn, maar daar werd zij door de deurwaarder op 27~mei gearresteerd en gevankelijk te Den Bosch opgebracht. Tijdens het verhoor zei zij, dat het kind dood geboren was, maar Aelken verklaarde dat het kind volgens Lys nog twee dagen had geleefd en op de derde is begraven.\fn{\gah, R~77-4.}}{}

\bast{indeput}{Kindermoord}{In de morgen van 19~juni 1620 werd in de put op het Sint-Janskerkhof te \db\ het lijk van {\em een jonck geboren meysken\} gevonden. Het kind was duidelijk vermoord en de magistraat loofde nog dezelfde dag, hoewel iedereen wettelijk tot aangifte verplicht was, een beloning uit voor wie de moeder zou aanbrengen. Wie haar huisvestte zonder het bevoegde gezag te informeren, verbeurde 100~gou\~den realen en zou bovendien worden voorgeleid.\fn{\gah, Oud archief A~250 (nieuw: OSA 143), f~159\vo, 19~juni 1620.}}{}

\bast{Adams}{Kindermoord}{\sc Maeijken Adams} doodde haar levende vrucht.

Op 22~juli 1643 besloot het gerecht van Breda dat zij {\em sal gebrocht worden ter torture ende scherpe examinatie\//}, wat tot een bekentenis leidde. Voor straf moest zij worden geworgd voor het stadhuis op het schavot, waar zij zou blijven staan tot 's~nachts tussen 12 en 1 uur. Daarna kon zij worden begraven op het gasthuiskerkhof.\fn{\gah, Breda R~112, f 11\vo, 22~juli en 1~augustus 1643.}}{}

\bast{Montenaken}{Bastaarden uit incest en vermoeden van kindermoord}{\sc Maria Anna Juveneau,} stiefdochter van {\sc Arnout Franchois van Montenaecken\fn{\gah, R~419, 9~augustus 1661.}} te \db, wenste in 1659 de bevalling voor hem geheim te houden. De vroed\~vrouw\fn{De 70~jaar oude Fransijn Dominicus, weduwe van Gillis van Schrick.} vroeg haar {\em hoe sij het soude maecken met huere buijck, alsoo die nuw soo gedunt was\//}, waarop de jonge moeder antwoordde {\em dat sij wulle doecken om haeren buyck dede om in haer voorgaende positie te blijven\//}. Tijdens haar zwangerschap maakte Maria Anna haar stiefvader wijs {\em dat sij het waeter hadde\//}, waarop deze haar enkele malen geld stuurde.\fn{\gah, N~2720, f~235, 22~oktober 1660.}}\

Van Montenaecken kwam oorspronkelijk uit Breda en had te Brussel gewoond, waar hij naar ieders tevredenheid het ambt van griffier van het erfburggraafschap van Brussel uitoefende. In 1639 kwam hij echter op last van de auditeur-militair in de gevangenis wegens fraude. In 1641 werd hij wegens doodslag nogmaals opgesloten, wederom op de Steenpoort te Brussel. Zijn derde verblijf in dat gevang viel in 1650 op verdenking dat hij jarenlang een seksuele verhouding had gehad met Maria Anna Juveneau, de dochter van zijn vrouw. Hun kinderen Michiel, Ludovica en Maria Barbara waren op 19~december 1646, 24~juni 1648 en 18~november 1649 gedoopt. Maria Anna gaf voor dat een Spanjaard de vader was en de kinderen werden in pleeggezinnen geplaatst.\

Daarna weken Van Montenaecken, zijn vrouw en diens dochter uit naar Den Bosch, waar hij griffier werd van verschillende leenhoven, waaronder die te Geffen en Sint-Michielsgestel. Op 4~december 1659 beviel Maria Anna Juveneau van een dochter, maar twee uur na het baren verliet zij de vroedvrouw zonder dat duidelijk was waar het kind bleef. Dat leidde tot een onderzoek. Toen in november de deurwaarder van de \rb\ bij huize-Montenaecken aanklopte, trof hij alleen diens vrouw en een 3 of 4~jaar oud kind, liggende {\em op een pavillioen ledekant\//}; de vrouw zei dat een van haar nichten de moeder was. ontvangen.\

Tijdens de verhoren stond de incestueuze verhouding centraal. Tijdens een bedevaart aan Onze Lieve Vrouw in {\em Calffort\//} in 1659 had hij met zijn stiefdochter van 's~mor\~gens vroeg tot 11 uur {\em seer groote ende onbehoorlycke familiariteyt te samen (...) gepleecht\//}, daarna overnachtten zij te Willebroek in een herberg op dezelfde kamer, vervolgens ging zij met een wagen naar Mechelen, waar zij drie dagen samen doorbrachten. Te Antwerpen liepen zij als man en vrouw over straat. Toen hun dochter Maria Barbara ziek was, zocht Maria Anna haar meermalen heimelijk op. Een keer bracht Van Montenaecken zonder voorkennis van Maria Anna medicijnen naar het kind. Toen Maria Anna dat hoorde, heeft zij in aanwezigheid van velen {\em vuyt syns Montenaeckens voorbroeck (...) getrocken des selffs mannelyck lit, seggende: \ah Gy traitre! Want het kint sterft, so en sult gy van niemant sterven als van mijn handen.''\//}\fn{\rah, \rb\ 447-72.}}

{Arnoldt Francois van Montenaken was in 1657 griffier van het leenhof van de heer van Waalwijk.\fn{\gah, N~2726, f~166, 1~februari 1657.}}

\bast{Basaliers}{Moedermoord}{\sc Peerken} was dienstmeid bij Basaliers op Boeimeer onder Princenhage en verdween in 1660. Na tien dagen vroegen haar ouders de schout van Breda om hulp, zij hadden gehoord dat hun dochter zwanger was van {\sc Herman,} knecht van Basaliers, die haar had beloofd te trouwen. Basaliers en zijn {\em oppermeyt\//} Anneken zeiden echter, dat Herman een goede knecht was en dat Peerken hem zelf had verleid. Een dag later werd Peerken te Ginneken gevonden met afgesneden keel. De oppermeid

zei tegen Herman: {\em \ah Och Herman, hebt ghij dat gedaen? Loopt, loopt!''\}/} Eerst ontkende Herman, maar nog dezelfde dag nam hij de benen.\fn{\gah, Breda R~828, f~164\vo.}}{}

\bast{Marija}{Kindermoord}{{\sc Marija Jaspers} uit (het land van) Zevenbergen, geboren rond 1626, beviel in de nacht van 24 op 25~maart 1662 in de Tolbrugstraat te \db\ van een levend kind, dat zij {\em terstonts naer de geboorte heeft versmoort, als hebbende sy het montje van tselve kint toegehouden.\}/} Het lijk heeft zij toen in haar rok meegenomen en de trappen afgebracht in het achterkeldertje of kamertje, waar zij het verborg onder de bedstee {\em in een holleken\}/}, dat zij met wat aarde bedekte. Nog op 25~maart werd het gevonden. Vermoedelijk was zij de \ah vrouw persoon die haar kynt hadde verdaen'' en daarom in mei 1662 te Vught werd terechtgesteld met een houten pop als symbool voor haar misdaad.\fn{\gah, R~175-5. R.A. van Zuijlen, {\em Inventaris der archieven van de stad 's~Her~-to~-gen~-bosch, chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende. (Stadsrekeningen van het jaar 1399--1800)\}/} (2~stuk~-ken; \db, 1863--1866) 1481.}}{}

\bast{Haubraecken}{Kindermoord}{{\sc Meriken Willems Haubraecken} kreeg op Sacramentsdag 1667 van {\sc Peter Jan Ariens} te Houtem onder Sint-Oedenrode vier schellingen in de hand gedrukt {\em op eer ende trouw\}/} en zij vree"en met elkaar. De zondag daarop kwam Peter met zes schellingen en weer sliepen zij samen. Daarna hadden zij een geregelde vrijage en op de tweede dag na Nieuwjaar 1668 werd Meriken verlost van hun kind. Zij heeft het echter {\em verdaen\}/} en stiekem begraven onder de kist van haar zus Maijken. In december 1668 was zij voortvluchtig.\fn{\gah, R~159-25.}}{}

\bast{Gijssen}{Kindermoord}{{\sc Perijn Gijssen} te Hapert, ongehuwd, was in 1668 {\em voor Sinxen laestleden dick van buijck ende swanger van kinde\}/}. Na de verlossing heeft zij {\em haar nieuwgeboren kindt het hoofd ingedout ende gequest\}/}, waarvan het stierf. Toen zij door haar moeder naar Eersel werd gestuurd om brood te kopen, nam zij het lijkje mee, {\em dobbel vast toegebonden in grove, quade doecken van sacken off andersints\}/}, en gooide zij het in een vijver tussen Hapert en Eersel. Daar werd het op 31~mei 1668 gevonden. De moeder was gevlucht.\fn{\gah, R~84-3.}}{}

\bast{Ginneken}{Kindermoord}{{\sc Catelijne Joris Janssen van Ginneken} werd op 30~januari 1677 op last van de stadhouder van stad en baronie van Breda in detentie gehouden, omdat {\em sij soude hebben gehadt ende verdaen een kindt\}/}. De zaak kwam voor het schepengerecht van Breda, dat besloot haar {\em ter scherper examen\}/} te leggen, --te martelen om haar een bekentenis te ontlokken. Maar op 3~juli 1677 oordeelde het gerecht dat de aanklacht niet ontvankelijk was voor de tortuur, tegen welk vonnis de stadhouder nog dezelfde dag beroep aantekende. Catelijne vroeg nu aan de \rb\ om het traineren te doen stoppen, gezien {\em den soo langhe incarceration en gevanckenisse, alsmede den aenstaende soo groote vacantie\}/}.\fn{\rah, \rb\ 201, ongef., ongedateerd rekest, geapostilleerd op 14~juli 1677.}}{}

\bast{Bouwens}{Kindermoord}{{\sc Mariken Bouwens} uit Dongen was zwanger van een overspelige man, maar wilde het niet weten, zodat zij {\em haere gepleegde onkuijsheijt ende swanger gaen van kinde seer hartneckigh heeft ontkent ende getracht te verzwijgen ende verduijsteren, tot dat haer den arbeit van barensnoot op saterdach den 9\$~\mit^{\en}\$ November des voorleden jaers 1686 des avonts is overvallen\}/}. Zij vroeg om een boterpot en een mes. Daarna kwam het kind, dat zij {\em in den voorschreven boter poth op het hoofd heeft gesmoort\}/}. Zelf viel zij meteen in zwijm, waaruit zij niet meer is bijgekomen. Haar broer en zusters hebben haar stiekem laten begraven op het gasthuiskerkhof. Aangezien zij is gestorven doordat zij naliet hulp in te roepen (bij de verlossing was bijvoorbeeld geen vroedvrouw), luidde het vonnis moord op {\em haer voldrage ende nieuwe

gebooren vrucht des buijcx\} en zelfmoord. Haar lichaam moest worden opgegraven en onder de galg begraven.\fn{\gab, Breda R~112, f~126\vo, 21 januari 1687.}}{}

\bast{Fenits}{Kindermoord}{Op 31~januari 1691 onderzochten een chirurgijn en een doctor te Tilburg een babylijkje, dat {\em wierd bevonden blaauw van boven de slincks zijde des hoofd langhs de wange tot over den mondt, met een bleecke, ingedrukte ofte ingedouwde neus en boven-lippe. Noch dat des hals wevelbeenen waeren gedisloceert, gebroken, ende den hals als omgedraeyt en omgevongen. Item het slincker handeken (in carpo manus) uijt sijn litt.\} Het kind was overduidelijk een gewelddadige dood gestorven. Het was gevonden in het woonhuis van {\sc Cornelis Claes Jan Wouters alias Feneetsen\fn{Veneetsen, Venitsen, Fanitse.}} te Klein Loven onder Tilburg in het zijkamertje van de keuken aan het einde van de trog, begraven in de aarde, maar {\em het hooffdeken wat ontdekt vande aerde\}. Uit verklaringen van Augustinus Laureijs Jan Anthonis, een jongen van 15~jaar, die sinds tien jaar bij Feneetsen had ingewoond, kwamen de volgende feiten naar voren. {\sc Maria Smolders,} die twee tot drie jaar bij Cornelis Feneetsen en diens vader als dienstmeid had gewoond, had op 15~januari tegen Augustinus geklaagd dat zij {\em seer qualijck\} werd en hem om hulp gestuurd. De hulp kwam en drie uur later vond buiten de aanwezigheid van een vroedvrouw een bevalling plaats, wat Augustinus merkte {\em soo hij den geschreij vant kint heeft gehoord\}, al waren het maar twee schreeuwen. De ochtend na de bevalling heeft Cornelis Feneetsen {\em voor haer een suijpe (...) gemaect van bier ende kernemelck\}. Enkele dagen later ging hij met Cornelis {\em een craem vatje\} halen bij Cornelis Spapen op de Heuvel; hij hoorde althans bij die gelegenheid zeggen dat het een {\em kraem vatje\} was. Na de bevalling hield Maria ongeveer acht dagen bed. Cornelis maakte haar bed op en bracht haar eten en drinken. Na die periode is zij van zondag op maandag in alle stilte vertrokken, wat Augustinus pas merkte toen hij op 24~januari opstond. Hij moet van de doding van het kindje hebben geweten, want Cornelis beloofde hem vier stokken bijen, als hij de kraam en doden wilde verzwijgen. Na de ontdekking van het lijkje is ook Cornelis gevlucht.\fn{\gat, Criminele processen Tilburg, 1691.}}{}

\bast{Perijn}{Kindermoord}{{\sc Perijntje Corstiaens} te Riethoven, geboren te Eersel, zit in 1695 gevangen, omdat zij {\em is een boosaerdigh mensch, sijnde sonder twijffel haere regeerder den duijvel vander helle\}. Eerst woonde zij te Bergeyk, waar zij werd bezwangerd door {\sc Matthijs,} die op de Muggenheuvel woont. Daarna ging ze bij Henrick Paulussen te Riethoven wonen, wiens huis zij op 15~oktober 1695 hoogzwanger verliet. Op het veld achter het huis van Peter Martens is zij in een `eikengracht' gaan zitten {\em ende barensnoot haer overcomende heeft gebaert een levendigh kint, sijnde een dochter, t'welck gevangene eerst in haer arm gevat ende omhelst heeft ende daerop seer onmenschelijck ende tirannigh het voorschreve haere levendigh kint in eenen cuijl, die sij gevangene met haere handen in de wal vande voorschreven gracht daer toe gegraven hadde, ingedouwt ende gestopt ende vorders met haere voeten ter neder gestooten hebbende, alsoo haere eijgen kint vermoort.\} Schepenen van Den Bosch vonnisten dat zij op het schavot voor het stadhuis {\em aen een pael met een pop \inden\ arm sal werden geworright publieckelijck\}, waarna haar lichaam buiten de stad zou worden tentoongesteld {\em aen een staeck met een houte kint boven haer hoofd\}.\fn{\gah, R~39, ongef., 27~oktober 1695. R~178-7. \rb\ 467, f~205, no 312.}}{}

\bast{Loeveren}{Kindermoord}{{\sc Maria van Loeveren} te Breda beviel op 4~mei 1696 van een kind. Zij had `listig' haar zwangerschap geheim gehouden en bij de verlossing was geen vroedvrouw. Het kind hield zij een heel etmaal onder het stro bij zich verborgen {\em ende het voorschreven kindt te voorschijn sijnde gebracht, bevonden is, dat den strength \vanden\ navel aen het voorschreven kindt was, sijnde ontrent de lenghte van twee duijmen,

sonder eenige affbindinge\}. Door verzuim en nalatigheid is volgens de rechters haar kind gestorven. Maria werd veroordeeld om op het schavot voor het stadhuis te worden gegeseld. Het vonnis wachtte zij niet af en wegens haar voortvluchtigheid werd zij voor eeuwig uit de baronie verbannen.\fn{\gab, Breda R~113, f~19, 11~juli 1697.}}{}

\bast{Diessen}{Kindermoord}{Te Diessen werd op 12~mei 1697 een baby onderzocht, die een voet diep onder de aarde `gestampeld' werd gevonden. {\em Is uijt de aerde genomen ende bij het afwasschen tselve bevonden aent' neuske ende onder de kin eenige quetsure, twelck alsoo naer t'toesluijten van neus ende mont daer door naer alle apparentie van t'leven ter doot sal sijn gebracht.}\}\fn{\gat, \hb\ R~207, ongef., 12~mei 1697.}}{}

\bast{Hilvarenbeek}{Kindermoord}{Te \hb\ is in juni 1697 een pas geboren kind {\em onder de aarde gevonden, het neusje en mont ingedouwen}\}.\fn{\rah, \rb\ 467, f~107\vo, 24~juni 1697.}}{}

\bast{Hees}{Kindermoord}{Begin 1702 bezochten de schout, een schepen en de vroedvrouw van Ravels de dochter van Willem van Hees, die pas zou zijn bevallen. Desgevraagd door de schout ontkende zij. Na tegenstribbelen liet zij zich onderzoeken door de vroedvrouw, die melk uit haar borsten haalde. Zij werd in hechtenis genomen.\fn{\raa, Gemeentearchief Ravels 8, f~51, 16~februari 1708.}}{}

\bast{Boot}{Kindermoord}{Op 2 augustus 1710 werd te Breda tussen de Water- en de Antwerpse poort op de hoek van een buitengracht een jongetje gevonden met een doorgesneden strot. Het schepengerecht veroordeelde op 15 oktober daaraanvolgende de moeder, {\sc Catharina Boot.} Zij was een te Princenhage geboren dienstmeid, die haar illegitieme kind had vermoord. Haar lijf en goed verbeurde zij wegens deze {\em begaane eijgen kindermoort}\}. Met een koord om de hals en een pop in de armen moest zij eerst op het schavot te pronk staan, daarna werd zij gewurgd.\fn{\gab, Breda R 113, f 89. \rah, \rb\ 467, f 108.}}{}

\bast{Rademakers}{Kindermoord}{\sc Adriana Rademakers} heeft in juni 1714 te Dinther haar juist geboren kind gedood en begraven in de koestal van Jan Rademakers.\fn{\rah, \rb\ 467, f 53.}}
{Jan Rademakers, zinneloos (geworden), heeft zich op 15~augustus 1715 te Dinther verhangen.}

\bast{Poppel}{Kindermoord}{\sc Pieterella Janssen van Poppel,} 27~jaar oud en geboren te Baarle, werkte als dienstmeid bij Jan Willemsse de Roij te Tilburg en werd door diens oudste zoon {\sc Arnoldus de Roij} bevrucht. Het kind werd in de nacht van 9 op 10 november 1715 geboren. Toen Pieterella de Roij kwam informeren of de jonge moeder wilde eten, vertelde deze {\em dat het van onder en van boven haer van het hert was affgelost}\}. De dochter des huizes vertrouwde het niet helemaal en heeft na enig zoeken onder tafel {\em verstompeld vinden leggen een jongh geboren doot kint}\}. De vroedvrouw werd gehaald en de autoriteiten ingelicht. Artsen zagen dat het kind {\em een roodagtige pleck hadde \opde\ holligheijte van de sielle}\} en constateerden dat {\em door uijtterlijck geweld de loght pijp soodanigh was toegedrukt ende geperst geworden}\}, dat het kind gestikt was.\n
Op de gevangentoren te Breda werd Pieterella tot drie maal toe `scherp ge"examineerd' (gefolterd). De eerste keer bekende zij wie de vader was, de tweede keer bevestigde zij dat en de derde keer vertelde zij de toedracht van de dood van haar kind: toen zij het voelde komen, ging zij op de plank of sponde van het bed zitten met de benen omlaag, waarna {\em sij alsoo haer kint uijt haer lichaem heeffd laten affschieten ende vallen op de trap off planck voor haer bedt stede}\}. Toen zij het opraapte om op bed te leggen, trapte zij per ongeluk op het hoofd en het kind stierf meteen. Hoewel Pieterella geen kindermoord bekende, werd zij voor 25~jaar verbannen uit

stad en baronie.\fn{\gab, Breda R 114, f 54, 14 mei 1716; f 55, 5 juni 1716.}}{}

\bast{Peijs}{Kindermoord}{Te Riel vond op 20~december 1716 Ludovicus Peijs in zijn stal een dood kind, dat volgens de medici violent of moorddadig was gestorven door onderkoeling.\fn{\gat, Hilvarenbeek R~208, f~382\vo, 22~december 1716.}}{}

\bast{Diaconie}{Kindermoord}{{\sc Seker vrouwspersoon, van de diaconie onderhouden,\/} heeft eind 1718 of begin 1719 te Beers in het land van Cuyk haar kind omgebracht.\fn{\rah, \rb\ 467, f 25, ongedateerde akte tussen die van 20 december 1718 en 11 januari 1719.}}{}

\bast{Hassel}{Kindermoord}{{\sc Margaretha Dircxse van Hassel,} dienstmeid van Pieter Cornelis Brocx te Zundert, vermoordde in november 1718 haar pas geboren bastaardkind. Zij vluchtte. Bij vonnis van 8 juli 1719 werd zij voor eeuwig verbannen uit stad en baronie van Breda. Mocht zij ooit worden gearresteerd, dan zou de executie volgen.\fn{\gab, Breda R 114, f 79.}}{}

\bast{Kieboom}{Moedermoord}{{\sc Marie Hendricx van den Kieboom,} dienstmeid van Maria Adriaens Wytmans te Bavel, weduwe van Dingeman Ansems, werd op zondag 16~februari 1721 gevonden te Notsel onder Ginneken met afgesneden keel. {\sc Leendert Janssen Voets,} dienstknecht van de weduwe, vluchtte.\\ Marie was zwanger en had rondverteld dat Leendert de vader was en haar zou trouwen. Op zaterdag maakte zij zich met zonsondergang op om haar vader te bezoeken, een uur lopen verderop. Onderweg zou zij Leendert ontmoeten. Het was 3 uur in de middag en de weduwe waarschuwde haar: {\em \ah Marie, het is soo doncker. Hoe durfde soo alleen daarna toegaan. Leendert moghte somtijts niet eens bij uwe comen.''\/} Marie: {\em \ah Ik ben daer wel gerust op, want Leendert heeft mijn sulcx voor vast en seecker beloofd.''\/}\\ Toen men Marie terugvond, had zij verschillende sneden aan de keel, van oor tot oor, een schuimachtig kwijl aan neus en mond, terwijl haar ook de strot was dichtgeknepen. Na opening van de buik vond men een meisje van zes maanden.\\ Die zondag was Leendert bij het dorsen zo zenuwachtig en onrustig, dat de andere knecht van de weduwe met hem niet verder wilde werken. Om 5 uur 's~mid\dags had men bij hem nog naar Marie ge"informeerd en Leendert had gezegd: {\em \ah Hoe sou het daermede gaen. Sij word boven smalder en onder al dicker.''\/} Hij vluchtte. Vier dagen na de moord ontmoette hij in de hei tussen Teteringen en Oosterhout Jan Stijnen, die een kar stond op te laden. Hij groette Leendert en vroeg wat hij kwam doen. {\em \ah Ik moet ergens in de werelt wesen''\/, antwoordde hij, waarna hij vroeg naar nieuws uit Breda, met name of er over een vermoorde vrouw werd gesproken. Jan: {\em \ah Dat konde wel dencken, Leendert. De menschen seggen dat gij dat vrouwmens vermoort hebt''\/, waarop Leendert {\em begost te krijten, sodanigh dat hem de tranen uijt sijne oogen liepen.\/\}\fn{\rah, \rb\ 466-102.}}{}

\bast{Brons}{Kindermoord}{{\sc Willelijntje Brons} werd 7~maanden oud. Haar vader, de Bredase burger en meester-schoenmaker Pieter Brons, woonachtig bij de Ginnekensbrug, heeft haar op 21~mei 1721, terwijl zij {\em \inden\ winckel in een kackstoel sat en speelde\/, de keel doorgesneden. Toen gaf hij het kind aan zijn vrouw: {\em \ah Daar, moeder, is nu het duijvelskint, daar soo veel rusie om is geweest.''\/} De moeder stoof naar buiten: {\em \ah Houd dien moordenaar, houd dien moordenaar!''\/, --en Pieter vluchtte. Omdat hij voortvluchtig was, werd hij voor eeuwig verbannen en zijn bezittingen werden geconfisqueerd. Na arrestatie zou hij ter dood worden gebracht.\fn{\gab, Breda R~114, f~158, 26~januari 1726. \rah, \rb\ 466-108.}}{}

\bast{Karmans}{Kindermoord}{{\sc Vermoorde bastaard.} Maria van Driel, geboren

en woonachtig te Steenberg, trouwde op 16~maart 1721 met Adriaen Marinisse Karmans, {\em doenmael gehouden en aengesien werdende voor een jongman van een onbesproken eer en gedrag\}. Het werd geen gelukkig huwelijk, omdat Karmans niet lang na de bruiloft {\em tot dat grousaem voorneemen was gecomen en ook uytgevoert hadde, dat hy syn eygen natuurlyk kind, ter dier tyt alleen ontrent 3 jaer out, t~welk hy voor dato van syne huwelyk met de suppliante by een ander vrouws persoon hadde geteelt, selfs met syn eygen handen op den 3~april 1722 opsettelyk in het water hadde gesmoort\}. Schepenen van Steenberg veroordeelden hem om levend te worden geradbraakt, maar de moordenaar vluchtte. Maria van Driel vroeg nu een scheiding aan. Die kon alleen worden uitgesproken in geval van overspel of {\em malicieuse desertie\}. Omdat niet kon worden verwacht dat Adriaen en Maria ooit nog een huishouden zouden vormen, besloten de Staten-Generaal in 1732 de scheiding toe te staan.\fn{\rah, \rb\ 433. \gah, Oud archief A-573, f~146, 30~december 1732.}}
{Adriaen Karmans en Maria van Driel trouwden te Steenberg op 16~maart 1721.}}

\bast{Riemslogh}{Kindermoord}{\sc Catharina Riemslogh} te Breda kreeg een bastaardkind, dat op 12~januari 1725 dood gevonden werd in een tuin. Zij vluchtte. Op 26~januari 1726 werd zij ter dood veroordeeld.\fn{\gab, Breda R~114, f~160\vo.}}{}

\bast{Coppens}{Kindermoord}{\sc Adriaantje Coppens,} dienstmeid van de valkenier Jan Willem Hertroy aan de markt te Valkenswaard wordt er in 1731 van verdacht de moeder te zijn van het \ah jongh gebooren naekent kint'', dat op eerste Paasdag was gevonden in een viskuil achter de Kromstraat. Zij ontkent. In de herberg \ah in den Valck'' constateren vervolgens de uit Gestel ontboden vroedvrouw Cattolijn IJsbrants en vier Valkenswaardse bakkers van respectabele leeftijd \ah dat geene de minste blijcken oft teecken bevonden is, dat Adriaantjen Aart Coppens een kint soude gebaart hebben.''\fn{J.J.W.M. Bots en H.E.M. M'elotte, {\em Van Wedert tot Valkenswaard. Een historiebeschrijving van Valkenswaard in twee delen\} (Valkenswaard, 1977) 170.}}{}

\bast{Seerder}{Moedermoord}{\sc Heylke Anthonis Gommers,} weduwe van Jan Janse Swartens, werd op 2~november 1732 in een sloot te Budel dood gevonden. Zij was drie maanden zwanger. De vermoedelijke moordenaar was {\sc Jan Seerder.\fn{\rah, \rb\ 467, f~27\vo.}}{}

\bast{Poulus}{Kindermoord}{\sc Catharina Poulus} is eind 1733 voortvluchtig. Zij wordt ge-zocht voor het misdrijf {\em om haer kind door 't omdraien van den hals te vermoorden\}. Navraag leert, dat zij is geboren te Mechelen. Komende uit Amsterdam kreeg zij een baan als dienstmeid bij Marya Hoboke, weduwe van Adriaen de Gent te \db. Later haalde zij haar kind op uit Amsterdam. Op een maandag kwam zij bij haar werkgeefster beneden, tegen wie zij schreiende zei: {\em \ah Vrou de Gent, wat ontmoet mij daer! Daer komt seekere vrouw (...) en segt: `Dat gij wist wat de menschen van u seggen, gij sout aenstons Den Bosch uijtgaen'.''\} Daarna was zij weg. Op zaterdag liet de weduwe haar kamer openen en daar vond zij het kind dood op bed liggen, terwijl de meeste spullen van de kamer verdwenen waren (diefstal). Een chirurgijn rapporteerde op 26~november 1733: {\em het lichaam vol blaauwe en paerse vlacken uytgeslagen en verders dat het voorschreven kint den hals gebroken was, door welke versetting der beenderen de dood ten eersten absoluut heeft moeten volgen\}.\fn{\gah, R~68-1. \rb\ 467, f~226\vo, no.~815.}}{}

\bast{Loopgraaf}{Kindermoord}{In een loopgraaf te Dinther, uitkomende op de Aa, dreef tussen de takken een kinderlijkje, dat door de bewoners bij {\em het Haffers bruggetje\} op 28~januari 1734 werd opgevist. Het kind leek kort na de geboorte in het water te zijn gegooid, {\em alsoo de streng van de navel daer nog aan was\}, maar doordat het zo lang te water lag dat het

was {\em begroeyt en bruyn aangeslagen\}, kon het medische onderzoek niet zo uitvoerig worden uitgevoerd als wenselijk was. Het buurtonderzoek naar de mogelijke dader beperkte zich tot enkele vragen aan de vier naburen van het bruggetje. Bij hun thuis was niemand onlangs verlost.\fn{\rah, \rb\ 466-184.}}{}

\bast{Swaen}{Kindermoord}{{\sc Cornelia Swaen,} geboren te Roosendaal in 1716, was sinds haar kinderjaren bevriend met {\sc Jan van Leijnen} (Luijnen). In 1737 woonden beiden ten huize van Cornelia Trouw, waar zij met elkaar begonnen te vrijen. Toen de Roosendaalse dienst afliep, vertrok Cornelia Swaen naar Bergen op Zoom, waarheen haar Jan, schippersknecht, op Pinksteravond volgde. Ze werd zwanger. De vrijer schold haar uit voor hoer, maar zij antwoordde: \ah Slechts de uwe.'' Hij wilde niet trouwen en zou liever naar Oost-Indi\''e varen; Cornelia beval hij een abortivum aan: \ah Daar staat een boompje met 7boom in Jacob de Jongs hof, smit tot Rosendaal. Neemt daarvan in, dan sulje niet swaer blijven.'' Cornelia zou echter liever met haar kind gaan bedelen en sprak hem daarna nooit meer.\}

In augustus 1737 kreeg Cornelia, die haar zwangerschap verborgen hield, een nieuwe dienst bij een broodbakker in de Wouwschestraat. Tegen de chirurgijn die haar half~november kwam aderlaten aan de voet vertelde zij, dat haar ongesteldheid van schrik was gestopt. Op 11~februari 1738 kwam zij zwaar ten val en later, tijdens het proces, zei zij daarna geen leven meer te hebben gevoeld. Het kind kwam in de nacht van 12 op 13~februari ter wereld. Zij sneed en rukte de navelstreng door, wond de baby in een doek en hield hem verborgen in het stro. De werkgeefster, achterdochtig geworden, liet een vroedvrouw komen en alles kwam uit.\}

Cornelia Swaen zei dat haar kind dood was geboren, maar bij de lijkschouwing kwamen de arts en de chirurgijn tot andere gedachten: de long bleef drijven en het kind had een hoofdwond, waaraan het moest zijn gestorven. De moeder werd gevangen gezet. Op 24~mei werd zij wegens nalatigheid en onzorgvuldigheid (het verzuim om een vroedvrouw te roepen) veroordeeld tot een geseling en eeuwige verbanning uit Bergen op Zoom en Borgvliet.\fn{J.W.M. Weijts, \ah Een kindermoord te Bergen op Zoom?', \dbl, XXIX (1980).}}{}

\bast{Kerkhoff}{Kindermoord}{{\sc Jenneken Kerkhoff} diende te Woensel als meid bij de molenaar Bastiaen Donckers (nummer~\ref{domul}), haar oom, tot zij in juli 1737 {\em om verschil over huijselfijke zaeken\} vertrok. Zij ging wonen in het kleine, nieuwe huisje op het Slot. Daar was zij zwanger, maar dat ontkende zij. Rond Sint Pieter 1738 werkte zij nog vijf dagen bij Francis Bogaers, maar zij verliet de dienst, {\em soo sij seijde met wasschen meer te kunnen winnen.\} Op zaterdag voor Lichtmis 1738 sprak Jennekens schoonzus (Arjaentje Kerkhoff) Elisabeth Scheij aan: {\em \ah Wij sullen misschien ten nacht wel op moeten.''\} Elisabeth: {\em \ah Dat is zeer wel. Gij hoef mij niet tesporen. Ik sal Jennekens bijstaen. Sij is geen hont off beest.''\}\}

De volgende ochtend zag Ariaentje door het raam Jenneken te bed liggen, de maandag daarop zag zij haar in een stoel zitten, bleek van aangezicht en zeer vermagerd. Zes weken later, op 17~maart 1738, werd in de put op het kerkhof een jongetje gevonden, {\em bevonden het zelve lichaem seer verganckelijk, borst en buijk opgeswollen, sijnde van sijnen navelreep ende naergeboorte nogh niet gesuijvert.\}\fn{\rah, \rb\ 466-232. \sae, Wonesel R 54.}}

{Te Woensel is op 13~november 1706 Jenneken gedoopt, dochter van Aert Kerkhoffs en Elisabeth Peter Kuijpers.}

\bast{Kervel}{Kindermoord}{{\sc Geboren en vermoord.} Dat overkwam in de nacht van 13 op 14~januari 1740 het kind van Gerard Dalenbergh van Kervel en Geertruij van der Wael. De bevalling vond plaats in de eetkeuken, zonder getuigen, waarna de moeder haar kind {\em immediaat daar op, sonder vertoeven leevendigh is gaan werpen in het secreet\}. De vader greep niet

in. Samen begonnen zij vervolgens met een emmer regenwater {\em de onreynigheyd van haar kraam op te neemen van de vloer met doeken off een dwyl\/} en toen Geertruij niet meer kon, maakte Gerard het karwei af.\\ Geertruij was in 1723 of 1724 te Oostendam geboren en ging in 1737 dienen bij Van Kervel te Rotterdam. Hij was weduwnaar en had een dochtertje. Toen hij in 1739 schout en dijkgraaf werd van Willemstad, verhuisde zij mee. In Rotterdam vree"en zij al, maar in Willemstad werd Geertruij zwanger. Zo lang mogelijk probeerde zij dat geheim te houden, ook voor haar werkgever, en zij kocht geen baby-uitzet.\\

Na de bevalling viel Geertruij op door haar gezwollen borsten en bleke gezicht en Van Kervel stuurde haar weg {\em tot syne verschooninge en om haar schande te bedekken\/}. Zij had echter intussen bekenden over de gebeurtenissen ingelicht. Het lijkje werd op 21~januari ontdekt en in aanwezigheid van schepenen van Willemstad door medici {\em ge"oo\~pent en gevisiteert\/}, waarbij werd geconstateerd dat het kind niet dood geboren was. Het halsbeen was gebroken. Daags daarop werd een arrestatiebevel tegen Geertruij uitgevaardigd en op 23~januari is zij te Moerdijk gevat. Zij ontkende dat zij een levend kind had gebaard, maar onder dreiging van de tortuur bekende zij alles, ook dat zij haar kind nog had horen huilen. De eis was geseling, brandmerking en verbanning met een strop om de hals, maar volgens het vonnis diende zij {\em aen een wurgpael met de koorden gestraft te werden, dat 'er de doot na volge\/}.\\

Gerard Dalenbergh van Kervel hield zich zo lang mogelijk dom. Zijn verweer spitste zich toe op de situatie tijdens de nacht van de verlossing: hij sliep in dezelfde (kleine) kamer en heeft niets van de bevalling gemerkt, laat staan van de kindermoord. Uiteindelijk, toen hij weer in Rotterdam woonde, werd op 16~februari 1742 tegen hem een arrestatiebevel uitgevaardigd. Hij werd beschuldigd van wat thans heet `moedwillige verlating'. Het vonnis luidde \f100 boete wegens overtreding van artikel 73 van het echtreglement, ontslag als schout, een beroepsverbod voor alle openbare ambten in de generaliteit en eeuwige verbanning.\fn{\rah, \rb\ 447-210. Idem 448, p.~189, 14~september 1741; p.~193, 8~februari 1742. Idem 467, f~269, no.~921.}}{}

\bast{Bommel}{Kindermoord}{\sc Peternel Sijmons} te Deurne, de 36~jaar oude weduwe van Antoni van Bommel en moeder van drie kinderen, werd in maart 1742 bezwangerd door Jan Tijs Beckers, 34~jaar oud. Midden~november 1742 werd haar zoontje Antoni geboren, dat slechts enkele dagen oud werd. Jan wilde wel trouwen, maar Peternel hield de boot af. Toen zij met Vastenavond 1743 vree"en, werd Peternel weer zwanger. Jan merkte dat in september aan de \ah gesteltenis van haar lighaam.' Haar zwangerschap en weigering om te trouwen lekten uit en wekten zo veel ongenoegen, dat in de nacht van 5~oktober de dorpsjeugd uitrukke, haar deur ontzette, deze en de drempel insmeerden met stront en ander vuil en er krenge voor legden. Er werd geroepen: \ah Hoer, hoer, komt er maar uijt, hier hebben wij Jan Beckers komt maar hier en trouwe hem'; onderwijl bezorgden zij de zwangere vrouw een hoofdwond door een steenworp. Twee dagen later werd Peternel in bed aangetroffen in een grote plas bloed als gevolg van een \ah sterke vloed'', die de hele dag en nacht aanhield. Dat en Peternels ontkenning zwanger te zijn leidde tot verdenkingen en de ontboden vroedvrouw constateerde dat er wel degelijk sprake moest zijn van een zwangerschap. Na een dreiging de expertise te laten bevestigen door de chirurgijn van Asten gaf Peternel haar verzet op: zij liet haar 10~of 11~jarige dochtertje het dode kind halen. De navelstreng bleek te zijn doorgesneden, maar niet afgebonden. Die nacht verdween Peternel. Haar dode kind werd op 12~oktober 1743 begraven en op 19~februari 1744 werd de moeder uit het dorp verbannen.\fn{L. Keunen, \ah Peternel Sijmons weduwe van Antoni van Bommel. Haar kinderen en haar vlucht'', {\em D'n Uytbeyndel\/}, no.~42 (voorjaar 1999).}}{}

\bast{Keessen}{Moedermoord}{\sc Antonetta Adriaense Gefkens} (Geefkens) werd in de Weer\~ter hei te Budel op maandag 8~juli 1743 gevonden met een

gebroken nek en verder {\em ter zijde van den hals over den rugge tot op den bil of been seer blaauw\}. Zij was vermoord. Twee jaar geleden was zij bevallen van een onecht kind, verwekt door {\sc Jan Keessen,} slachter te Budel. Hij werd gehouden voor de moordenaar.\fn{\rah, \rb\ 466-262.} {Cornelis, bastaardzoon van Jan Kees(sen) en Antonetta Adriaen Geefkens, is op 6~oktober 1741 te Budel gedoopt. Antonetta, dochter van Adriaen Teunis Geefkens en Hendrina Joost Heijermans, is daar gedoopt op 9~oktober 1713.}

\bast{Lievendaal}{Kindermoord}{Op 26~juli 1742 werd op de Lievendaal onder Strijp in het schop van Jan van den Nieuwenhuijse een dode zuigeling gevonden van nog geen twee etmalen oud. Het was een jongetje. Bij de medische visitatie bleek {\em het selve lichaem gaeff, ongequest, dogh blauw en lootverwigh, ende navelreep, de lengte ontrent van anderhalf vierendeel daer aenhangende, ten deele opgeblasen en aen het eijnde afgetrokken.} Er werd geen longproef op het lijkje gedaan. De vier vindere werden ondervraagd of zij het merkteken kenden op de neusdoek bij het kind en of zij te Strijp een grofzwangere kenden. Nee dus.\fn{\sae, Gestel c.a. R~31. \rah, \rb\ 466-251.}}{}

\bast{Boxtel}{Kindermoord}{ {\sc Een voldrage, rechtschape en eerstgebooren kind} (...), {\em zijnde nog zoo als het zelve vande moeder was gekomen\}, werd op 7~november 1744 gevonden te Boxtel aan een openbare weg. Het toonde geen uiterlijke tekenen van geweld, maar had volgens het medische onderzoek geleefd, {\em kunnende de guure koude vande naght als de dood te weegh gebracht hebbende worden aangemerkt.}\fn{\rah, \rb\ 466-275.}}{}

\bast{Wmstad}{Kindermoord}{Te Willemstad werd op 26~september 1746 een jong geboren kind gevonden op een hoop hooi. Onderzoek wees uit, dat het had geleefd.\fn{\rah, \rb\ 467, f~269\vo, no.~987.}}{}

\bast{Donk}{Kindermoord}{Het lichaem van een {\em vers gebooren\} jongetje werd op 6~maart 1747 gevonden te Beek en Donk in een sloot bij de Welsestraat op de Donk. Chirurgijn en dokter constateerden, {\em dat naer alle schijn de keele van het selve doode lichaemtje door een bandt is toe gevrongen geweest en den buijck met waeter opgeswollen (...), dat den omblieuq ongeveer een halve elle \vanden\ buijck des voorszeijde doode lichaemtje sonder eenige ligatuer oft bindende is affgeruckt van de naergeboorte.}\fn{\rah, \rb\ 466-288.}}{}

\bast{Mieke}{Moedermoord}{ {\sc Mieke Vermeulen,} een acht maanden zwangere dienstmeid, werd op zondagmorgen 22~februari 1750 te Liempde dood gevonden. Het volk was toen van huis, naar de kerk, en Mieke was achtergebleven met een zoon des huizes en een blinde nicht. Haar tante vond haar, {\em seer swaar door een snede aan haar keel (...)} gequest en waaruijt sterk was bloedende\}. Zij vroeg wie het had gedaan, maar Mieke kon niet praten, alleen met haar hoofd draaien en met de handen gebaren. Zonder een woord te hebben uitgebracht stierf zij een of twee uur later.\fn{\rah, \rb\ 466-309.}}{}

\bast{Prince}{Kindermoord (poging tot)}{ {\sc Adriaantje Prince alias Hooghuis} is geboren op de gevangentoren van Breda en kwam daar weer terug op verdenking van {\em haare goddeloose mishandeling, begaan aan haar eerst geboore kind\}. Schepenen veroordelen haar op 6~december 1753 om levenslang in het tuchthuis met eigen handen de kost te verdienen.\fn{\gab, Breda R 116, f~18, 6~december 1753.}}{}

\bast{Pharo}{Kindermoord}{ {\sc Mieke Adriaans Pharo} aan de Vaart te 's~Gra\~ven\~moer beviel op 2~februari 1753 van een onwettig kind. Rond 15.00 uur trok zij zich terug in de kelderkamer van de ouderlijke woning annex taveerne, maar toen er een klant kwam werd zij vanwege haar gekerm verplaatst naar het achterhuis. Miekens vader, Adriaan Willems Pharo,

vertelde echter aan de gast: \ah Mijn dogter heeft sulcke pijn in den buijck. Sij seggen, dat {\sc Dirck Swart} haar met jong heeft gemaackt.'" Enige tijd later betreden drie buurvrouwen het achterhuis, waar zij wel Mieke aantreffen, maar niet de baby. Mieke ontkent te zijn bevallen, maar als een van de bezoeksters zegt de nageboorte te hebben gezien, belooft de jonge moeder morgen het kind te tonen. Uiteindelijk haalt Miekės moeder het kind tevoorschijn, dat echter niet meer leeft. Een van de vrouwen wast het met turfgruis bevuilde kind schoon, een andere haalt babykleren, die blijkbaar niet in huis zijn.\

Daags daarna constateert de dorpschirurgijn bij het lijkje een schedelbreuk, blauwe plekken op de borst en een kneuzing aan de rechter elleboog. Op 6 februari komt hij samen met een collega uit Dongen tot de conclusie dat het kind door geweld is gestorven. Nog vier dagen later worden de getuigen gedagvaard en ondervraagd. Een van de bezoeksters van kort na de bevalling verklaart kindergeschrei te hebben gehoord. Een andere hielp Marieke Pharo met het wegruimen van het beddegoed. Daags na de bevalling vertrok Marieke naar Turnhout, waar zij twee dagen bleef.\

Ook haar moeder, Anna Janse Coenen, de huisvrouw van Adriaan Willems Pharo, heeft zich uit de voeten gemaakt. Zij dook eerst onder te Dongen. Vandaar gaat zij naar Made, waar haar zwager en gastgever vraagt waarom zij haar dochter het kind niet had laten behouden. Anna antwoordde: \ah Mijn God, had ik dat gedaan''. De zwager; \ah Nu sien ick wie moordenaresse van het kint is.'' Anna: \ah Ja mijn God, swaager ick ben blind geweest.'' Ook op 23 maart is Anna loslippig als zij vertelt, dat zij als enige bij de bevalling aanwezig is geweest, {\em sij selfs het kint \vande\ voornaemde haar dogter hadde afgehaalt en daar mede wegh gegaan\}. Zij is zo mededeelzaam tegen een dorpsgenoot, die zij ontmoet in het land van Overflakke, en zij vertrouwt hem ook nog toe {\em dat sij dier tijt in een groot colaire, gramschap en confusie was over het baaren van haere voornaemde dogter\} en zij het kind zo heeft mishandeld, dat het stierf.\

Vader Pharo kiest in april of mei 1753 partij voor zijn dochter en tegen zijn vrouw en laat een advocaat in die geest pleiten. Op 12~juni vonnissen schepenen van 's~Gra~-ven~-moer dat moeder en dochter eeuwig worden verbannen uit Holland en West-Friesland. Anna Coenen, de moer, komt terug in haar dorp, wordt in november 1753 gearresteerd en bekent als enige bij de geboorte van haar kleinkind aanwezig te zijn geweest. Dat zij het hoofdje zou hebben vermorzeld en met de vingernagels de borst genepen, ontkent zij. Zij is niet gevlucht, maar uit werken gegaan. Haar hardnekkige ontkenningen doen schepenen overwegen de torture toe te passen, maar daarvoor is juridisch advies vereist, dat in Breda zal worden ingewonnen. Voor het zover is, sterft Anna Coenen op 7~januari 1754 in detentie.\fn{G. van Vuren, \ah Rechterlijke organisatie en rechtspraak'', in: A.L. van Geertruij, G.J. Rehm en J.M. Rosendaal (red.), {\em Zeven eeuwen 's~Gra~-ven~-moer 1293--1993. Bijdrage tot de geschiedenis van 's~Gra~-ven~-moer\} ('s~Gra~-ven~-moer, 1993) 80-87. \saoh, 's~Gra~-ven~-moer R~75, 9~april 1753.}}

{Marieke Pharo is te Dongen gedoopt op 18~april 1728. Haar vader was op zijn tour weegmeester en borgemeester van 's~Gra~-ven~-moer. Marieke was verbannen uit Holland, maar veilig in Brabant: daar, te \lz, hervatte zij de verhouding met Dirck Adriaens Swart uit 's~Gra~-ven~-moer, de vader van haar omgebrachte bastaard. Hun tweede bastaard, Dirck, werd op 14~juli 1754 te \lz\ gedoopt. Op 16~november 1755 trouwden zij te aldaar en op 4~juni 1804 is zij er overleden.}

\bast{Doense}{Kindermoord}{\sc Sophia Doense} was in 1756 dienstmeid te Woensel. Op maandagmorgen 6~september spraken haar werkgevers haar aan op het gerucht dat zij zou hebben gekraamd; was dat waar, dan moest zij vertrekken. Dat laatste deed zij. Op dezelfde dag werden in de namiddag op de Fellenoord onder Woensel in een waterkuil twee voldragen kinderen gevonden: een jongetje met en een meisje zonder de nageboorte. Sophia vluchtte de daarop volgende nacht met achterlating van kleren, een kerkboekje, een kruithoorn en een knipmes.\fn{\rah, \rb\ 466-340. \sae,

Eindhoven R~31, f~168, 6~september 1756. Woensel R~62.}}

{Sophia, dochter van Jan Joost Doensen en Josina Hoefnagels, is te Asten gedoopt op 17~oktober 1722. Voor de vader werd de gehuwde {\sc Willem Liebrechts} gehouden, die enkele jaren later in overspel zijn dienstmeid bezwangerde (num\~mer~\ref{Hurks}).}

\bast{Creijll}{Kindermoord en incest}{{\sc Engel Francis van 't Hoff} te Creijl onder Heeze werd op 12~januari 1758 op last van de drossaard onderzocht door een vroedvrouw uit Valkenswaard, die heeft {\em bevonden dat haare borsten meer scheenen moederlijk dan maedelijk te wesen\}. Van de dertien ondervraagde getuigen dachten enkelen dat Engel de laatste tijd wat dikker was geworden, maar van een zwangerschap of bevalling wist niemand iets. Engels vader {\sc Francis van 't Hoff} kon niet worden verhoord. Hij had zijn dorp verlaten, {\em want dat hij den duijvelsche praat van de menschen niet langer konde leijden\}. Het gerucht ging namelijk dat hij zijn dochter had bevrucht.\fn{\sae, Heeze en Leende R~271.}}}}

\bast{Heyblom}{Kindermoord}{{\sc Theun Jans Heyblom} had gemeenschap met {\sc Beerent van Gool} en beviel zonder hulp of getuigen op 20~december 1762 te 's~Gra-ven~moer van een bastaardkind. Beerent bekende desgevraagd de vrijage, ontkende trouwbeloften te hebben gedaan en zei dat Teun tot twee weken voor de bevalling haar zwangerschap had ontkend. De vroedvrouw, die enkele uren na de geboorte arriveerde, constateerde dat het kind leefde. Twee dagen later gaf een gerechtelijk ondervraagde chirurgijn als diagnose dat het inmiddels overleden kind waarschijnlijk door kou en verwaarlozing was overleden.}}

Teun Heyblom had gekraamd ten huize van haar tante, maar deze had haar bedreigd bij de haren uit huis te slepen als zij een kind zou baren. Teun had geen voorbereidingen voor de komst van haar kind getroffen: zij had geen baby-uitzet aangeschaft.}}

Uiteindelijk werd Theun Heyblom onschuldig bevonden aan kindermoord of moedwillige verwaarlozing en werd zij op 6~januari 1763 uit hechtenis ontslagen.\fn{\saoh, 's~Gravenmoer R~18, f~74\vo, 22~december 1762. R~19, december 1762.}}

{Teun is te 's~Gravenmoer gedoopt op 2~februari 1738 als dochter van Jan Anthonisse Heyblom en Cornelia Jansse Heyblom.}

\bast{Sloot}{Kindermoord}{In een waterpoel of brede sloot te Heeze onder Eersel werd op 17~april 1772 een zuigeling gevonden. Deze was zo verrot, dat men dacht dat hij tien dagen in het water had gelegen.\fn{\rah, \rb\ 466-438.}}}}

\bast{Gorp}{Kindermoord, vondeling, incest}{{\sc Jacobus van Gorp} uit Arendonk vestigde zich te Lommel, waar hij op 7~september 1755 trouwde met Cristina Grobben, weduwe van Jacobus Mannaerts. Nadat hij op 9~januari 1767 zijn vrouw had begraven, bleef zijn stiefdochter {\sc Maria Mannaerts} bij hem in huis wonen. In 1774 was deze gedetineerd in Den Bosch en verklaarde zij ongeveer 25~jaar oud te zijn, maar zij kon er vier jaar naast zitten (zij is te Lommel gedoopt op 30~januari 1743, was dus bijna 31~jaar oud). Bij de ondervraging bekende zij moeder te zijn (geweest) van drie bastarden, die alle drie in het huis van haar stiefvader waren geboren. De eerste kwam in januari 1768 als een dood jongetje ter wereld. De vader zou een zekere Jan zijn, die uit Overpelt kwam en toentertijd op het gehucht Cattenbosch bij Willem Rummens als dienstknecht werkte. De tweede bastaard kwam in 1771 en zou een kind zijn geweest van Peter uit Kwaadmechelen in het land van Luik, die bij de weduwe Praats op de Cattenbosch woonde. Uit schaamte zou Maria haar stiefvader ertoe hebben aangezet het kind, {\em het welk sij in haar schort gewonden hadt\}, te vondeling te leggen te Luijksgestel. Daar werd het {\em in eenige todden\} gevonden op de Venneker. De derde werd in mei 1774 geboren, maar de naam van de vader kon Maria niet noemen, omdat zij met twee mannen had geslapen: een keer met haar

stiefvader en drie maal met een zekere Jan te Luijksgestel, wiens achternaam zij niet kent, maar die een krom been heeft en in het gehucht Luttelommel heeft gewoond als knecht van J.G. Hanegreefs. Over het begin van de huiselijke seksuele relatie zegt zij, dat tijdens de oogst in 1773 Jacobus van Gorp dronken thuis kwam en {\em dat hy haar thoen op een kist, die voor in huijs staat, heeft geworpen teegen haaren wil en haar toen vleeselijke bekent heeft\}. Het derde kind is nog bij de moeder.\}

Terstond na de ondertekening van haar bekentenis wees Maria haar stiefvader ook als vader van de beide andere kinderen aan. Kort na de dood van haar moeder had zij gemerkt {\em dat de selve sin in haer hadt\} en Van Gorp ontmaagde haar in de schuur. De {\em oneerlyke gemeenschap\} probeerde zij te ontlopen, zij wist Van Gorp soms van het lijf te houden, maar hij probeerde haar te overtuigen dat het allemaal geen kwaad kon en heeft haar nog vaak {\em tegens haeren wil en danck genootsaect tot die vleeschelyke conversatie\}. Als zij hem ter wille is geweest, was het doordat hij haar overmande. Het tweede kind werd op 10~april 1771 geboren zonder assistentie van een vroedvrouw en Jacobus wilde het ombrengen. Na Maria's smeekbeden om genade heeft Jacobus de zuigeling te vondeling gelegd, hoewel het die nacht erg koud was, {\em gerijmt off gevrooren had en de oostenwind sterk waeijde\}. Op 26~mei 1774 kraamde Maria voor de derde keer; op dezelfde dag werd de dochter te Lommel Christina gedoopt.\}

Nog voor zij in gevangenschap geraakte waren er geruchten over de kinderen van Maria Mannaerts. Tijdens een eerdere ondervraging had zij als vader genoemd {\em seeker hoedeverwer, een vreemdelingh, welke langs het land hoeden gaat schoonmaeken, bij haar in huijs was gekoomen, aan hebbende een roode rok en hebbende swart hair, en haar op een kist had geworpen en alsoo met haar vleeselijke geconverseert hadt\}. Aangaande het tweede kind had zij beweerd: {\em \ah Ik ben met geweld aangedaan in de heijde door een soldaat, die mij met geweld daar toe heeft gedwongen.''\} Jacobus van Gorp vluchtte en kon niet worden berecht.\fn{\gah, R~106-15.}}{}

\bast{Wessem}{Kindermoord}{\sc Johanna van Wessem} verlost zichzelf op 15 januari 1776 om 7.00 uur van een kind, waarbij het {\em ten hoogsten praesumtiff is, dat zij het zelve haar kind, zoo al niet met opzet, ten minsten door haare heijmelijke baringe en zelfs verlossing van het leven heeft berooft.\}\}

Johanna, 24~jaar oud, was dienstmeid op het landhuis op Stampersgat. Voor haar werkgevers, twee echtparen, had zij haar zwangerschap verborgen gehouden en desgevraagd lachend ontkend. Maar op een zondagmiddag tijdens het theedrinken ging zij met klachten over hoofdpijn naar bed. 's~Nachts hoorde men haar erg kermen en een van de huisheren ging kijken. Zij zei {\em swaare pijn in den rug en een sterke koorts met swaare koude\} te hebben en hij gaf haar een deken en twee kussens en stopte haar in. Daags daarna kermde zij nog harder. 's~Mid\dags weigerde zij een van de werkgeefsters de toegang tot haar kamer, alleen reikte zij haar een waterpot aan om te ledigen. Toen de vrouw zag {\em dat het water als van een kraamvrouw was\}, drong zij de kamer binnen, rukte zij de deken van Johanna weg en vond zij in een rode rok het kind met de nageboorte. Het kind was dood.\}

Johanna kreeg een of twee dagen tijd om op krachten te komen en werd toen gedetineerd op het dorps huis van Gastel. Zij bekende dat de vader {\sc Joseph Wiron} was, een grenadier in het regiment Walloni"ers in garnizoen te Breda. Op 19~januari hielp een dienaar van justitie haar te ontsnappen. Een chirurgijn en een dokter hadden bevonden {\em dat de navelstreng nevens den buijt glad afgescheijden was, zonder afgebonden te wezen\}. De longen waren gezond en bleven drijven, zodat het kind moest hebben geleefd.\fn{\rah, \rb\ 466-461.}}{}

\bast{Wanroij}{Kindermoord}{Te Wanroij werd op 8~augustus 1777 een pas geboren kind gevonden in een ondiepe, op sommige plaatsen bijna droge beek. Het had geen uiterlijke letselen en was {\em door 't water verdronken of door de koude verstijft.\} De navelstreng was niet afgebonden.\fn{\rah,

\rb\ 466-486. Idem 467, f~271, no.~1230.}}{}

\bast{Lucas}{Moedermoord}{\sc Christina Lucas} is op 21~augustus 1779 te Lage Mierde in de stroom geheten Sis Jan Tysses kolk gevonden. Zij was verdronken en vermoedelijk in het water gegoooid. Toen haar lichaam uit de kerktoren werd gedragen, viel daaruit {\em een vrugt, synde een meisje, naer gissing ontrent drie maenden out, synde volleedigh wel geschaepen.\/}\ Christina was dienstmeid bij boer Cornelis Havermans op Dun onder Hilvarenbeek. Hij en zijn zonen Willem (27~jaar) en Michiel (22~jaar) werden ondervraagd. De avond voor haar dood was Christina op weg gegaan naar haar zus te Turnhout. Willem had haar niet zien vertrekken, want hij sliep bij de schaapherder in bed, Michiel evenmin, want tussen 8 en 9 uur was hij bij zijn vader in bed gekropen. Beide zonen ontkenden ooit met de meid te hebben gevree"en.\fn{\rah, \rb\ 466-512.}}{}

\bast{Duizel}{Kindermoord}{De hond van een schaapherder groef op 15~juni 1780 een twee maanden te vroeg geboren jongetje uit de grond, dat daar zo'n 10 dagen zou hebben gelegen aan de dijk van Eersel naar Hapert. Het hoofd en het grootste deel van de borst was weg, maar de longen waren nog intact, zodat kon worden nagegaan of het kind al dan niet was doodgeboren.\\ Tien dagen geleden waren te Eersel een man en een vrouw met paard en kar aangekomen, van wie de laatste had gezegd een jonge weduwe te zijn. Onderweg had zij {\em een vloet\/} gekregen, maar of zij zwanger was of iets kwijt was geraakt, wist zij niet. Beiden hadden de jurisdictie van deze staat verlaten toen zij doorreisden naar Poppel of Ravels.\fn{\rah, \rb\ 466-542.}}{}

\bast{Beth}{Kindermoord}{Op 31~december 1780 werd te Tilburg een pas geboren jongetje gevonden, begraven onder wat zand, een hand en een bil of been bloot. Navraag leverde drie mogelijke moeders op: twee maanden tevoren was een dienstmeid uit Hoogeloon wegens zwangerschap weggezonden uit het molenhuis van Cornelis Zebrechts, de naam van de meid van Jan Joost Schalcken werd 'gemompeld' en de meid van Claas Deene moest naar verluid in de kraam.\\

Nicolaas Denijs Schapendoncq alias Deene en zijn vrouw Cornelia Haans hadden rond Allerheiligen een meid uit Moergestel in dienst genomen, geheten {\sc Beth,} maar haar een paar weken later ontslagen, omdat het gerucht ging dat zij ongehuwd zwanger was. Beth, de 19~jaar oude dochter van Wouter Barthel van de Pol en de wol- en linnenspinster Maria Catharina Francis Vets, heeft de zwangerschap altijd ontkend. Zij trok in bij haar moeder en haar tweede man Wouter Aart Vugs, bij wiens huis het lijkje is gevonden. Haar moeder vond als eerste het kind: \ah Ik heb gistermorgen een goeije nuwe jaar gevonden; ik heb een jonk gevonden. (...) Nog heb ik den heelen nagt niet konnen slaapen dewijl het kint van den nagt in mijn huijs heeft geleegen.' Beth reageerde toen: \ah Gij had het maar onder de aarde moeten stoppen of vader hadder maar een kistje voor moeten maaken.' Bij de medische visitatie van het kind waren ongeveer honderd mensen aanwezig. Beth heeft tijdens het gebeuren een pokerface, maar ziet er daarna verdrietig uit. Ze weet ook wat er over haar moederschap wordt geroddeld. Een dag later is zij verdwenen.\\ Ook twee jaar tevoren had Beth gekraamd, te Moergestel. De vader van haar bastaard was toen Aart Nuwelaer.\fn{W. van Hest, \ah Kinderlijkje in zandkuil. Gruwelijke vondst op de Couwenberg'', {\em Actum Tilliburgis\/}, IV (1973).}}

{Elisabeth, dochter van Wouter Barthel van de Pol en van Catharina Francis van Laerhoven, is te Moergestel gedoopt op 20~maart 1756.\fn{J.N. Leget, \ah Een familie Van de Pol. Moergestel, Tilburg, Oirschot'', \dbl, XXXVIII (1979) 102.}}

\bast{Long}{Kindermoord}{Op het Sint-Janskerkhof te \db\ werd op 25~april 1784 {\em in een hok waar in de doodsbeenderen bewaerd worden\/} het lijk van een voldragen meisje gevonden, {\em waer aen nog vast hongen de navel

string en nageboorte\}). Bij de visitatie bleek dat het kind een paar dagen dood was en had geleefd, want stukjes long bleven drijven.\fn{\rah, \rb\ 466-624.}}{} %Hierbij gedrukte oproep om info over de dader.

\bast{Doos}{Kindermoord}{Op 29~april 1786 vonden spelende kinderen op het Geertruidenkerkhof te \db\ een spanen doos, waarin een pas geboren, nog ongewassen kind lag {\em en naar alle vermoeden, hetsy door het afscheuren vande navelstreng, hetsy andersints om't leeven gebragt en aldaer clandestien begraven\}). Artsen vonden aan het jongetje geen uiterlijke kwetsuren, maar {\em de navelstreng was diep in het huijsje of kokertje \vanden\ navel afgescheurt, dog in het hart ende lighaem werd bloeds genoeg gevonden.\/} Ingewanden in borst en buik waren gezond en dat stukjes van de longen bij de `waterproef' bleven drijven bewees, dat het kind geleefd had.\fn{\rah, \rb\ 466-651.}}{}

\bast{Heem}{Kindermoord}{{\sc Johanna Vissers} uit Valkenswaard vroeg op een zondagnamiddag in juli 1787 om logies in {\em de Vier Heemskinderen\/} aan de Vughterpoort in Den Bosch. Omdat zij werk zocht, mocht zij tot de kermis in de herberg dienen. In de vroege morgen van 4~augustus ging de waardin met haar nieuwe meid naar Bokhoven, maar zij merkte niets aan haar. Johanna vertelde haar, {\em dat sy des smorgens haere verandering gekregen had, 't geen sy in ses maenden niet gehad had.\/} Dezelfde avond vond zij in het riool of de pijp van het secreet, uitkomende in de Dieze, een juist geboren jongetje. Daarmee geconfronteerd maakte Johanna veel misbaar, ze zei: {\em \ah Het was tog dood.''\} Zij vluchtte.\\ Bij het onderzoek van het lijkje bleek, dat het kind niet dood was geboren. De navelstreng, waarvan zes duim aan de navel zat, was afgescheurd en de nageboorte lag boven op het kind. Van de voortvluchtige moeder werd een signalement samengesteld: zij is 20 \`a 30~jaar oud, kort en dik van postuur, blonde haren, wat grauw van kleur, dagelijks gekleed in een blauw gebloemd jak, een zwart-witgestreepte rok {\em en dragende een Meyery's fatsoen van mutsen\/}.\fn{\rah, \rb\ 466-671.}}{}

\bast{Paard}{Kindermoord}{Enkele kinderen speelden op 25~april 1790 te Vught bij de sloot aan de paardenkerkhofsteeg en daarin vonden zij een pas geboren jongetje, dat volgens de medici {\em in het waeter en modder van den sloot versmoord\/} moest zijn.\fn{\rah, \rb\ 466-753. Idem 467, f~257\vo, no 1544.}}{}

\bast{Verrot}{Kindermoord}{Een dood jongetje werd op 8~augustus 1790 gevonden in een waterloop aan de Gestelseweg te Vught. Het had er ongeveer drie weken geleden. Er kwam geen medische visitatie, omdat het {\em soo aen 't verrotten was en stonk, dat het onhanteerbaer geworden was\/}.\fn{\rah, \rb\ 466-714.}}{}

\bast{Wormen}{Kindermoord}{In het knielhuis op het Sint-Janskerkhof te \db\ vond men op 13~november 1790 in een doos met een deksel een voldragen {\em klijn kintje, in een doek gewonden\/}. Het was {\em wegens verrottinge en groot deel wormen onschouwbaer.\/}\fn{\rah, \rb\ 466-721. Idem 467, f~256, no 1503.}}{}

\bast{Bie}{Kindermoord}{{\sc Jans de Bie} is omstreeks 1774 geboren te Fijnaart. Als kind verloor zij haar ouders en kwam zij naar Prinsenland, waar zij {\em altoos diende als boere meyd\/}. Door de boerenknecht {\sc Ary de Vos} is zij met geweld verleid tot een vrijage. Later verklaarde hij haar te willen trouwen, maar toen zij zwanger werd verliet hij haar. Voor alle anderen hield zij haar zwangerschap verborgen, zij bereidde zich ook niet voor op de geboorte van haar kind door kleren en windsels te kopen en tot het einde toe ging zij in een keurslijf geregen naar de kerk.\\ Op 2~januari 1797 gebeurde het. Zij ging naar het secreet, waar zij geruime tijd bleef zitten en de vrucht kwijt raakte. Zij greep niet in en ging naar bed. Enkele

dagen later werd het kinderlijkje door schepenen en medici onderzocht: het was {\em een voldragen kind, aan het hoofd op verscheiden plaats en blaauw en paars gekleurt. En dat naar dat men het zelve de borst geopend had en de longen daar uit genomen en in een kom waater hadde gelegd, dezelve, --gezond, gaaf en daar in lugt--, op dreeven.\/}\ Als verweer voerde Jans aan dat zij een week voor de bevalling in een sloot was gevallen en daarna geen leven meer voelde. Bovendien was zij op het secreet {\em terstond buyten westen geraakt.\/} Toch werd zij beschuldigd van {\em moedwillige verwerping \& verwaarlozing\/} van haar kind met de dood en vermoedelijke {\em versmooring\/} als gevolg.\fn{\rah, \rb\ 1249-521.}}{}

\bast{Kluijtmans}{Kindermoord of abortus}{Een kind dat op 28~april 1810 op het kerkhof van Hilvarenbeek gras en brandnetels aan het maaien was, vond een zeer klein schepseltje, gewikkeld in een linnen doek. De doctor en de chirurgijn constateerden na visitatie, dat het een dracht van drie zonnemaanden betrof. Het lijkje had er wel veertien dagen gelegen.\fn{\gat, Hilvarenbeek R~213, f~113\vo, 28~april 1810.}}{}

\end{document}

Het gemeentebestuur van Tilburg keerde in 1685 \f2:8:8 uit aan Peter Dirck Castelijns voor de begrafenis van een dood gevonden kind.\fn{Regionaal Historisch Centrum Tilburg, Oud-administratief archief Tilburg 480, ongef.}

Te Aarle werden op 28 januari 1697 twee meisjes en een jongen begraven, \ah craem kinder van eender dracht''. De moeder, {\sc Prijn Fransen}, was een dochter van Frans Jan Aerts.\fn{L. Prinsen-Holland, \ah Merckwaerdigheden uit de DTB-boeken'', {\em Het Hagelkruis\/}, XV (zomer 1998) 12.}

Op 29 september 1715 is te Aarle \ah gevonden 1 heymelyck graft waer van ik sustineer een kint in begraven te zijn en dat in het heymelyck.'' \fn{L. Prinsen-Holland, \ah Merckwaerdigheden uit de DTB-boeken'', {\em Het Hagelkruis\/}, XV (zomer 1998) 12.}

—